

VERENIGING
Vrienden
van
Sonsbeek

De Vereniging Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem wil een klankbord zijn voor de bezoekers van de monumentale parken en voor de eigenaar van de parken, de Gemeente Arnhem. Het doel van de Vereniging is mee te werken aan de instandhouding en verfraaiing van de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. De Vereniging Vrienden van Sonsbeek ondersteunt het Bezoekerscentrum Sonsbeek financieel met een vaste bijdrage per lid.

De contributie per lid bedraagt per jaar:

voor particulieren € 13,50, voor verenigingen € 35,- voor bedrijven € 50,-; Bankrekeningnummer: 40 63 33 505 t.n.v. Vrienden van Sonsbeek. De Vereniging is door de fiscus erkend als "Algemeen Nut Beogende Instelling".

Bestuur Vereniging Vrienden van Sonsbeek:

Hendrik Broekhuizen (voorzitter) tel. 442 62 12, Luuk Broer (secretaris) tel. 442 49 56, Theo Bussink (penningmeester) tel. 443 14 02, Loes Prakke (ledenadm/promotie) tel. 443 34 95, Tjada van den Eelaart-de Sitter (schouw/website) tel. 445 50 98, Koos de Vos (educatie) tel. 363 49 71, Gerard Nijhuis (parkgidsen) tel. 339 08 00. Adviseurs: Joop Morsink (historie), Jeroen Glissenaar (Stadsbeheer), Jeroen Voskuilen (Bezoekerscentrum).

Ledenadministratie:

Vereniging Vrienden van Sonsbeek per adres Bezoekerscentrum Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem, Telefoon: 445 06 60, Email: info@parksonsbeek.nl
Website: www.parksonsbeek.nl

De Stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek wil bezoekers bewust maken van de mooie groene kanten van Arnhem. Dit gebeurt door het organiseren van tentoonstellingen, excursies en evenementen. Het bezoekerscentrum levert informatie over de parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en het is een goed startpunt bij een bezoek aan de parken. Website: www.bezoekerscentrumsonsbeek.nl

Bestuur Stichting Bezoekerscentrum Sonsbeek:

Leo van der Meer (voorzitter), Bart Beukema (secretaris), Marijke de Bruïne (penningmeester), Aaltje Koopman, Wim Roddenhof, Gerrit Boersma.

Foto voorpagina:

Zomer bij de Fonteinvijver. Foto: Sophia Mooldijk.

Verjaardagfeestjes

Zo'n 35 jaar geleden organiseerde mijn moeder mijn verjaardagsfeestjes in Sonsbeek. Mijn oudere broer was dan vos en mijn vriendinnetjes en ik moesten hem vinden aan de hand van de krijtsporen die hij achterliet. Aan het einde van de speurtocht zat hij dan meestal hoog in een boom of diep weggedoken in het struikgewas.

Tegenwoordig organiseer ik de verjaarspartijtjes van mijn kinderen. En net als vele andere ouders, te zien aan de routeaanwijzingen die ik dan kruis, doe ik dat ook in Sonsbeek. Als piraten, heksen, agenten of ridders lopen we hele tochten. We lopen over de gebaande paden maar kiezen ook de stukken achter de Ronde Weide, die meer op bos lijken dan op park. Aan het einde van zo'n tocht treffen we soms zelfs echte begraven schatten aan.

Meestal eindigen we het feestje in wat ik de mooiste aanwinst van het park vind, de Steile Tuin. Terwijl de ouders lekker languit op het gras bijkomen spelen de kinderen met bootjes in de waterstroom, spreken met elkaar door de spreekbuizen, rollen van de grasheuvelds of spelen jeu de boules.

Sonsbeek, ons park, een park om - met of zonder verjaardagsfeestjes - nog vele generaties lang van te genieten.

Marijke Roos

DE APOSTELENBERG

Eens waren het er twaalf naar men beweert
Toen elf. En nu? En morgen? Volgend jaar?
Waar werd de norske Judas om gerooid
Die nu gemist wordt in de stille kring?

De berg, verraden voor de zilverling
Die Belvédère heet en het park nu tooit
Als hoger uitzichtpunt – als middelaar
Die dichter bij het hemelse verkeert –

Zwijgt nu in stille trots en telt zijn linden
Weet dat de Belvédère ook achterhaald
Is door de tijd en door de hoge bomen

Dat wie, met veel gehijg ten top gekomen
En later moeizaam weer ter aarde daalt
Zijn rust bij vrome linden kan hervinden

Cees van der Pluijm

Een landgoed in de Achterhoek

De naam Van Heeckeren is onverbreekbaar verbonden met Sonsbeek. Maar even hecht verbonden met het geslacht Van Heeckeren is het landgoed Enghuizen bij Hummelo in de Achterhoek. De volledige naam van Baron Hendrik van Heeckeren van Enghuizen zegt genoeg. Een bezoek aan het landgoed is om meer dan één reden de moeite waard. Het park, gelegen achter de oude uitspanning De Gouden Karper, is grotendeels aangelegd in dezelfde Engelse landschapsstijl als Sonsbeek. De hekken, waarvan nog een paar stukken te zien zijn, lijken op die rond Sonsbeek. En bij het Jagershuisje zien we een hangbrug die vrijwel identiek is aan die in Sonsbeek, maar wél twee keer zo lang. De volgende beschrijving van landgoed Enghuizen is van Edith Beguin die als natuurgids is bij het IVN Oude IJsselstreek zo gefascineerd raakte door Enghuizen dat ze vervolgens parkgids werd in Sonsbeek.

Enghuizen toen

In 1831 erft Hendrik Jacob Carel Johan van Heeckeren, eigenaar en bewoner van het landgoed Sonsbeek, het landgoed Enghuizen van zijn vader Evert Frederik. De naam Enghuizen is afgeleid van het oude woord 'eng', wat 'akker' betekent. Het landgoed in de Achterhoek is ongeveer 700 hectare groot en bestaat voornamelijk uit heide met watergaten, sloten en vennetjes. Hendrik Jacob van Heeckeren begint met de ontginning en de boerderijbouw. Alles wordt groots aangepakt. Tuinarchitect Van Lunteren wordt ingeschakeld. Het oude kasteel wordt afgebroken, een grote vijver gegraven en in 1835 wordt gestart met de bouw van een groot nieuw huis in Italiaanse palazzostijl, ontworpen door architect Jacob Coers.

De twee oudste zoons van Hendrik Jacob en Elisa van Heeckeren zijn op jonge leeftijd overleden. Het huis is bestemd voor dochter Juliana Louise Wilhelmina die echter in 1849 op twintigjarige leeftijd, in haar bruidsdagen, komt te overlijden. De geplande extra-etage is niet meer op het huis gebouwd.

Enghuizen nu

Het landgoed ligt er stilletjes bij, als een vervlogen droom. Een wandeling kan het best gestart worden bij Hotel Restaurant De Gouden Karper, honderd jaar geleden ook al een pleisterplaats. Vanaf het parkeerterrein rechts aanhouden en het 'Domineespaadje' volgen, langs de Weppel en het prachtige Domineeshuis. Je wandelt een ongerept 19e eeuws coulissenlandschap in, met het rentmeestershuis en de boerderij met hoge ramen. De aangeplante bomen van dit landschapspark zijn uitgegroeid tot imposante hoogte, zoals de lindes naast het Domineeshuis. De vele bruggetjes liggen er soms verscholen bij. Enkele zijn opgeknapt, waaronder de hangbrug naar het eilandje met het Jagershuisje. Jawel, eenzelfde hangbrug als in Sonsbeek! En naast de hangbrug treffen we ook de Kaukasische vleugelnootboom aan, net als in Sonsbeek. Waarschijnlijk beviel dat erg goed in het parklandschapspaatje.

Het grote huis bestaat niet meer. In 1945 is het door de geallieerden zwaar beschadigd en in 1948 is het afgebroken. Hier en daar zijn nog bemoste restanten langs het pad te vinden. De oude oprijlaan is nog intact, maar het grote gazon is omgetoverd in een maïsakker (om wild te lokken?). Het enorme koetshuis staat er vervallen bij in het groen, maar de orangerie achter de muur van de moestuin wordt nog bewoond door de huidige eigenaren, de familie van Rechteren-Limpurg.

Enghuizen is ooit aangelegd als een luthof. Kosten noch moeite werden gespaard om er iets prachtigs van te maken. Behalve duizenden bomen zijn er ook veel 'stinsenplanten' geplant: anemonen, sneeuwkllokjes en aronskelken. In het voorjaar wordt de oprijlaan geflankeerd door een zee van anemonen. Jammer dat de siervaas op zijn sokkel – ter herinnering aan Elisabeth van Heeckeren – niet meer temidden van deze bloemenpracht staat.

Kasteel Enghuizen (1835-1948)
op een Ansicht uit 1920.

De ijzeren brug op het landgoed Enghuizen.
Waar kennen we dat model van?

De beste tijd om landgoed Enghuizen te bezoeken is het vroege voorjaar. Het blad aan de bomen belemmert dan nog niet het doorzicht op de historische elementen die de overeenkomsten tussen Enghuizen en Sonsbeek aangeven. Bovendien komt de zee van bosanemonen en andere voorjaarsplanten dan het best uit onder het prille voorjaarsgroen.

Edith Beguin.

Een Steen voor Van Heeckeren

Omstreeks 1826 maakte H. J. C. J. baron van Heeckeren van Enghuizen, een plan voor een Grote Waterval met een grot in zijn park waarvoor hij een flink aantal zwerfkeien wilde gebruiken. Veluwe boeren hadden van die keien altijd meer last dan gemak gehad. Meestal zeulden ze die dingen naar de rand van de akker. Maar de hele grote lieten ze liggen, daar ploegden ze maar omheen. Op de heide lagen ook wel keien, en in het bos, maar je kon er niets mee. Nu hoorden ze van een gekke baron in Arnhem die geld voor de dingen wilde betalen. Niet te geloven. De baron kwam ze niet halen, zo mal was hij ook weer niet. Je moest de steen naar Arnhem brengen en dan betaalde Van Heeckeren je heel goed voor het transport én voor de steen.

Dominee Craandijk die lange wandelingen door het land maakte en daar verhalen en boeken over schreef hoorde een mooi verhaal over zo'n steen voor Van Heeckeren die in Tasselt gevonden werd. Tasselt is het bosgebied ten noordoosten van de Posbank, wat wij nu Het Asselt noemen. Een burger uit de omgeving, uit de De Steeg of Rheden dus, waarvan iedereen wist hoe krenterig hij was, had in Tasselt een perceel akkermaalshout gekocht, dat wil zeggen alleen het gewas, niet de grond, die bleef van de eigenaar. Zo was het spraakgebruik in die dagen. Een perceel gras, een perceel haver, dat sloeg alleen op het gewas, niet op de grond. Akkermaalshout was een bossage van wild gegroeide eikenstruiken. Die werden geveld, van de stammetjes en de dikkere takken schildte men de schors. De schors verkocht men aan leerlooiers, en de takken aan bakkers die er hun oven mee stookten of aan Jan Backer in Oosterbeek die in zijn suiker- en stroopfabriek vuren stookte om het bietensap in te dampen.

Reuzenkei verslepen

Het was een hoop werk maar het leverde wat op. Bij het rooien van de eikenstruiken vonden zijn arbeiders een reuzenkei, die leek Krenterige Burger een fortuintje waard. Hij huurde de arbeiders ook om de kei uit te graven en met paarden en touwen uit zijn kuil te sleuren. De Eigenaar van de grond, die van dit werk wel wist, liet alles nog maar even op zijn beloop. Kon deze enorme kei wel op een boerenkar? Vast niet. De grootste kei van de waterval wordt op 7000 kilo geschat en een boerenwagen in die tijd kon niet meer dan 1500 kilo dragen. Ze zullen een slee gebruikt hebben om de kei over de ruim tien kilometer lange zandwegen naar Arnhem sleuren. Daar moeten de mannen dagen werk aan gehad hebben. Hoe het transport ging vertelt Craandijk niet, wel dat het tientallen guldens aan arbeidsloon kostte. Maar dat leek Krenterige Burger een goede investering. Van Heeckeren zou ruim betalen.

Gestolen kei

In Arnhem wachtte hem echter niet alleen baron Van Heeckeren maar ook de deurwaarder die hem een dagvaarding overhandigde. Krent moest voor de rechter verschijnen omdat Eigenaar hem beschuldigde van de diefstal van een kei. De deurwaarder legde uit dat hij drie mogelijkheden had. Deed Krent niets dan moest hij voor de rechter komen en zou hij zonder twijfel veroordeeld worden, want er was een handvol getuigen die zouden bevestigen dat Krent opdracht had gegeven de kei weg te halen. Hij zou een boete krijgen en zijn kei kwijt zijn.

Een tweede mogelijkheid was dat hij de wederrechtelijk en zonder vergunning van Eigenaar weggevoerde steen weer terug zou brengen naar de plaats waar hij vandaan kwam. Ammenooitniet of iets van dien aard moet Krent gedacht hebben. Alleen al het hoeraatje van de arbeiders als ze die kei weer in zijn kuil lieten donderen, om nooit te vergeten. De derde mogelijkheid was dat Krent hier en nu de steen kocht van Eigenaar. En boter bij de vis. Krent had geen keus. Hij moest de steen nu kopen. De baron heeft hem vast wel chic behandeld door hem zowel de kosten van het transport als de prijs van de steen te betalen. Die steen was een fortuintje waard, dat had Krent goed gezien, maar dat fortuintje kwam wel bij Eigenaar terecht, en terecht.

Cor M. Kooi

Bronnen:

J. Craandijk, Wandelingen door Nederland, Gelderland I, 1882-1890. Herdruk Europese Bibliotheek

(Zaltbommel 1968), p. 76.

I.A. Nijhoff, Wandelingen in de omstreken van de stad Arnhem (Arnhem, 1836), p. 87.

www.boerenwagenmuseum.nl

Schrijven tegen voortdurende verandering

De parken in de literatuur.

Diverse Arnhemse schrijvers en dichters hebben zich laten inspireren door de monumentale parken Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem. Zij hebben er hun jeugd doorgebracht en – gelukkig of niet – dat is de goudmijn van menig literator. Rob van Otterloo buigt zich over leven en werken van zijn oud-collega, de schrijver Koos van Zomereren die in columns, verhalen, romans en gedichten regelmatig zijn jeugd in Arnhem en zijn verblijf in Sonsbeek aanhaalt. Bij Koos van Zomereren tref je ‘een onsentimentele somberte’ aan.

De Arnhemse schrijver Peter Jacob (Koos) van Zomereren (1946) onderhoudt een innige relatie met de natuur. In zijn meer dan vijftig boeken en in columns en gedichten zijn daar vele met aandacht en nieuwsgierigheid geschreven voorbeelden van te vinden. Zijn stijl. Een recensent schrijft: ‘Het proza van Van Zomereren dient zorgvuldig gelezen te worden; niet alleen vanwege het stilistisch vernuft, ook vanwege de grondige compositie’. Een ander criticus heeft het over ‘een onsentimentele somberte’ waarvan het oeuvre van de Arnhemmer doordeesemd is.

Het Vrije Volk

Koos stapte in de herfst van 1966 als hij 20 is het gebouw van Het Vrije Volk aan het Gele Rijdersplein in Arnhem binnen. Hij woont jarenlang op de Geitenkamp, heeft het Christelijk Lyceum gevolgd en heeft als hij ‘bij de krant’ komt al een dichtbundel (De wielerskoers van Hank, 1965) en twee romans (Terloops te water en De nodige singels en pleinen, beide 1966) op zijn naam staan, uitgegeven bij de Arbeiderspers.

Het gebouw van HVV huisvest op de eerste etage ondermeer de stadsredactie van Arnhem en een editieredactie, die de kopy redigeert van Vrije Volkjournalisten in Zutphen, Winterswijk, Doetinchem, Apeldoorn, Ede/Wageningen/Renkum, Rheden, Tiel en Nijmegen. In de kelder staat de eigen drukkerij en ruikt het naar gesmolten lood dat door de zettters wordt gebruikt om achter hun linotypes oneindige aantallen zetregels uit te spuwen met teksten die op de eerste verdieping gereed zijn gemaakt. De zettters met lager beroepsonderwijs corrigeren regelmatig het Nederlands van de journalisten die een veel ‘betere’ opleiding hebben genoten, de algemeen redactiechef stuurt de fotograaf op pad, met wiens vrouw hij op die momenten in een naastgelegen etagewoning de liefde bedrijft.

Naar Nijmegen

Van Zomereren vertrekt al snel naar Nijmegen om er de plaatselijke editie van nieuws te voorzien. Met zijn collega Kees Slager probeert hij in de rubriek De Blauwe Steen de plaatselijke politiek

wakker te schudden. Ondanks de veel grotere redactie van De Gelderlander slepen de jongens van Het Vrije Volk de ene na de andere, vaak politiek getinte primeur binnen. Ze hebben er ook geen moeite mee om hun eigen nieuws te maken. Zoals die keer dat zij als Werkgroep Kultuurpolitiek Nijmegen een brief naar de gemeenteraad sturen om te protesteren tegen de sloop van het geboortehuis van de moeder van Karl Marx aan de Grotestraat, om in de krant van de volgende dag van hun eigen brief een opening te maken. (Het verhaal, 1986). Daar in Nijmegen staat Van Zomereren aan de basis van de nieuwe maoïstische Socialistische Partij. Hij neemt ontslag bij de krant, gaat aan het werk als metaalarbeider en onderwerpt zich ter behartiging van de belangen van de arbeidersklasse gedurende vijf jaar aan een niet bij zijn karakter passend

regime, schrijft geen boeken meer, maar publiceert in het SP-partijblad De Tribune.

Schrijver van beroep

Nadat hij gebroken heeft met de SP en de politiek gaat hij, omziend in verwondering, schrijven voor het weekblad Nieuwe Revue en publiceert vanaf 1977 weer boeken. Tot 1982 verschijnen van zijn hand negen thrillers die door hoofdredacteur Rinus Ferdinandusse van Vrij Nederland, een kenner van het genre, zeer geprezen worden. Vrij abrupt stopt Van Zomeren hier echter mee en schrijft hij alleen nog romans en columns, met name in NRCHandelsblad en later ook in de Gelderlander. Ook

besteedt hij veel aandacht aan varkens, koeien en bomen. Zijn bomenrubriek in NRCHandelsblad, gepubliceerd tussen oktober 2006 en april 2008, leidt tot Het bomenboek (AP, 2008).

Koos van Zomeren is van veel markten thuis, maar als hij de natuur bespiedt en beschrijft, blijkt hij in zijn element. Ruim duizend columns voor NRC-Handelsblad (gebundeld in Ruim duizend dagen werk, 2000, Arbeiderspers) laat hij ondermeer de muskusrat, salamander, mus, zwaluw, wespendif, bunzing, roodpootvalk, huisjesslak, hermelijn en wielewaal de revue passeren. Landschappen rond Hurwenen worden beschreven in Nog in morgens gemeten (2006, AP), als decor voor een moord die in 1951 gepleegd is. Dit Betuws gebied speelt ook een rol in Een jaar in scherven, een familieroman uit 1988.

Sonsbeek

In Het verhaal (1986) beschrijft Van Zomeren welke rol park Sonsbeek in zijn jeugd speelde. 'Onze favoriete wijkplaats was Sonsbeek. We voerden Silvershag van mijn vader aan de herten in het hertenkamp. We beklommen de belvédère om te zien of zich boven het uitspansel van beukebladeren nog een tweede uitspansel bevond. We verwonderden ons over het gewemel van karperruggen in de vijver bij de theeschenkerij. We hurkten neer aan de oever van de beek en gaven dode takjes mee aan de stroom – daar moet ik mijn hunkerende, onvervulde liefde voor stromend water hebben opgedaan. En dan was er nog de vochtige grot onder de waterval. Verbijsterd door het bruisende lawaai staarde je naar het gordijn dat onophoudelijk veranderde, maar altijd dichtbleef'. Stromend water komt trouwens, net als sneeuw en bergen veelvuldig voor in beschrijvingen van wandelingen die hij met zijn hond in weer en wind met name in Zwitserland maakt. (Sneeuw van Hem, 1998).

Wie de romanschrijver Koos van Zomeren wil leren kennen, kan een begin maken met De man op de Middenweg (2001). Dat is een roman die ondermeer op de Geitenkamp speelt en voor Arnhemmers veel herkenbare elementen bevat. In dit boek vraagt hij aandacht voor het voortdurend verdwijnen van landschappen, natuur en gebouwen, waardoor wij steeds meer referentiekaders uit het verleden missen. Van Zomeren vraagt zich af waarom in de politiek verandering en vernieuwing als onafwendbaar en per definitie als vooruitgang worden gezien. In een interview met Milieudefensie Magazine van november 2007 zegt hij: "Het wachten is op de eerste wethouder die bij de opening van een nieuwe rondweg zegt: 'Het is vreselijk, maar het moest gebeuren'. In plaats van die sfeer van feestelijkheden, die een huidige premie vormt op vernieuwen en veranderen. Milieudefensie zou een prijs moeten instellen voor iemand die niks heeft veranderd."

Rob van Otterloo

Waterval

De ideale Veluwezoomwandeling voert van het station in Arnhem direct naar Sonsbeek en het eerst oponthoud,

de waterval. Ik heb die plek eens in een roman gebruikt, zonder dat het haar merkbaar heeft veranderd. Zo gaat het met romans, ze beïnvloeden eigenlijk alleen jezelf.

Het toverachtige van deze waterval was dat je er onderdoor kon. En dat kan nog steeds. Aan weerskanten geeft een smal gangetje toegang tot de ruimte die destijds als grot werd opgevat, en grot verwees naar graf, het graf van Jezus na de kruisiging, alleen niet afgesloten door een steen, maar door een scherm dat vrolijk blonk en klaterde. Dit scherm is aan de onderzijde ingescheurd. Daar ligt een glimp van vijver, ijsvloer, beetje sneeuw. Wat hogerop, dwars door het vloeiend water heen, zie je contouren van een boom, een fletse hemel, schimmig zonnetje. Het daglicht in de grot is ingetoomd. De weerschijn van de buitenwereld speelt geduldig op de achterwand. Het stuift en druppelt hier. Je adem dampt. Je damp hangt telkens bijna stil. Op de bolle stenen heeft zich ijs gevormd, net bergkristal.

Hoe ging die zin ook weer? Gordijn dat steeds bewoog, maar nooit zou opengaan - dat klopt wel ongeveer.

In de gang naar buiten toe is in een steen een voetstap uitgespaard. Daar moest precies je schoen in staan. En dat moet nog steeds.

Koos van Zomeren

Column in NRC/H van 30 November 1993.

Opgenomen in: Koos van Zomeren - Ruim 1000 dagen werk.

Uitg. Arbeiderspers, 2000.

"Het gordijn dat steeds bewoog, maar nooit zou opengaan".

De Fauna van Sonsbeek

Op safari met de parkbeheerder

Ditmaal gaan we niet met parkbeheerder Jeroen Glissenaar op stap om het onderhoud van parklandschap en flora te bezien. We hebben nu eens een gesprek met zijn collega, faunabeheerder Bart Castelein. Bart heeft de zorg voor alle dieren in de parken. Daarnaast moet hij er als 'handhaver' op toezien dat parkbezoekers zich aan de wet houden.

*Faunabeheerder Bart Castelein.
Foto: Gerard Herbers.*

Toen ik een jaar geleden met Bart Castelein sprak in verband met het 'SONSBOEK, over mensen in het park', vertelde hij over een hert dat was bezweken omdat zijn maag vol plastic zat. De 'opvolger' van het leidende mannetje, een tweejarig hert, liep in juni rond met een stuk schrikdraad en een paal rond zijn nek. Dat had het dier opgepikt bij de 'draaimolen' die in de hertenkamp stond tijdens de beeldtentoonstelling. "Ik weet hoe nieuwsgierig damherten zijn", zegt Bart. Ook dat dier moest helaas worden afgemaakt omdat hij ernstig gewond was geraakt. Het enig overgebleven mannetje in de kudde is nog maar één jaar oud en hij wordt door de 'dames' nog niet geaccepteerd als baas van de kudde. Bart is nu in onderhandeling met een herteneigenaar in Lelystad, waarmee hij vier hinden wil ruilen voor één hert.

Alle dieren

De zorg voor de kudde damherten is niet de enige zorg van faunabeheerder Bart Castelein. Als collega van parkbeheerder Jeroen Glissenaar is hij verantwoordelijk voor de totale fauna van de parken en het bosgebied van Arnhem-Noord. Ook de vogels vallen onder zijn verantwoordelijkheid.

Wat die vogels betreft vertelt hij dat mensen van 'Buitenbeheer' 100 nestkasten hebben opgehangen in het 'beukenhallenbos'. Het zijn universele kasten voor allerlei zangvogels. In samenwerking met de Vleermuizenwerkgroep zorgt hij ook voor de vleermuizen in het park. Als er bomen gekapt moeten worden, controleert Bart eerst of er geen nesten worden vernield. De mollenplaag in de weiden en gazons wordt bestreden met mollenklemmen, waarbij men natuurlijk voorzichtig moet zijn dat er geen andere dieren of mensen 'in de val' lopen.

Op mijn vraag of er nog vossen in het park komen antwoordt Bart bevestigend. Die dieren komen op de voedselresten af die mensen in en rondom de vuilnisbakken achterlaten. Ook ratten en ander ongedierte komen hier op af. Dassen en eekhoorns komen sporadisch voor. Steenmarters worden gesignaleerd in woonwijken rond de parken. De konijnenpopulatie is vrij stabiel. Vooral de pas geplante bloemen vallen ten prooi aan deze knagers.

Handhaving

Als enige van de parkbeheerders loopt Bart gewapend rond. Een pistool, pepperspray en handboeien behoren tot zijn uitrusting. Hij heeft namelijk de 'handhavingsbevoegdheid' van een politiemans. Gelukkig hoeft hij zijn wapens niet vaak te gebruiken tegen mensen. Soms moet er een ree worden afgemaakt die is aangereden op een weg in het bosgebied van Arnhem-Noord. Maar bekeuringen uitschrijven doet hij wel. Mensen die zich niet aan de regels houden kunnen rekenen op een boete van 60 euro of meer. Wat dat betreft staan brommers in het park op nummer 1 van de top 3 van zijn ergernissen. Daarna volgen de loslopende honden en de geparkeerde auto's bij het Chinees restaurant en de Witte Villa. Tegen loslopende katten, 's avonds en 's nachts kan hij weinig doen, maar ze richten wel veel onheil aan onder de zangvogels. "Die lieve poes die overdag op de bank ligt te soezen, is 's nachts een geduchte rover", verzucht hij. "Ook andere nachtelijke activiteiten in de parken, zoals vandalisme in het weekend, zouden we graag intensiever willen bestrijden, maar daarvoor ontbreekt het personeel".

Gerard Herbers

Ergens moet een boom staan ...

Verre Vrienden

Vrienden van Sonsbeek die niet in of bij Arnhem wonen. Hen laten we aan het woord in de serie Verre Vrienden. Een van hen is Hans Swemmer uit Goes. Als geboren Arnhemmer uit een gezin met nog vijf kinderen woonde hij tot en met zijn middelbare schoolperiode op een steenworp afstand van park Sonsbeek, aan het Goeman Borgesiusplein. Daarna ging het naar Delft en ten slotte werd Zeeland zijn uitvalsbasis. 'Sonsbeek, dat was lang opblijven met het vuurwerk'. Ergens in park Sonsbeek moet een boom staan met een hart, een pijltje en vier initialen: MH en HS. Tientallen jaren geleden werden ze erin gekerfd. De laatste twee letters zijn van Hans Swemmer uit Goes en de andere van het meisje dat later zijn vrouw zou worden. Alleen weet Hans niet meer waar die boom staat.

Swemmer werd in 1948 geboren en woonde aan het Goeman Borgesiusplein op een verdieping. Hij zat op de naastgelegen Van Löben Selschool (nu: 'De Wijzer'), ging naar de Centrale ULO-school 8 en kwam via het Christelijk Lyceum op de afdeling Bouwkunde van de Technische Hogeschool in Delft. Zijn afstudeerproject daar was de Arnhemse Nieuwe Weerdjes, een ontwerp van het bureau Van den Broek en Bakema en in het bijzonder van architect Ab van der Vet. Hans werd ambtenaar met als werkkring Rotterdam en Zeeland en ging in 1986 aan de slag als zelfstandig ontwikkelaar. Weliswaar werd hij na de oorlog geboren, maar omdat de familie Swemmer tussen '40-'45 nogal wat meemaakte, speelden die jaren in zijn opvoeding en omgeving toch een grote rol. Net als veel andere Arnhemmers moest het gezin vanuit een woning op de Paasberg evacueren en met drie kinderen kwamen ze bij familie in Apeldoorn terecht. Bij terugkomst waren de huizen op de Paasberg onbewoonbaar en kwam het Goeman Borgesiusplein in het vizier.

Botenslootje

Denkend aan Sonsbeek komen de herinneringen van Hans Swemmer in grote lijnen overeen met die van andere verre vrienden. Dus, schrijft hij: 'De watervallen, het hertenkamp, de Witte Villa, de Twaalf Apostelen, de Belvédère en vooral de sfeer rond en tijdens het vuurwerk op Koninginnedag. Want alleen op oudejaarsavond mocht je ook zo lang opblijven!' Op bijgaande foto uit 1953 zijn de jongste vier kinderen van de familie Swemmer te zien. Ze staan op de (oude) Fonteinvijverbrug, de brug die de Puntweide met de Bleekweide/Grote Weide verbindt. Links de botenvijver, zo genoemd omdat de jongens daar hun van afgedankte klompen en stukken hout zelfgemaakte bootjes te water lieten, om af te wachten waar de wind ze heen zou blazen. Ging zo'n scheepje de verkeerde kant op dan liep Hans als een haas over een van de bruggetjes om het weer op te halen. Het botenslootje was niet diep, legt hij uit, bij warm weer deed je je schoenen en sokken uit en stapte je erin. 'Dat vond je moeder niet leuk, want in die tijd waren er nog geen elektrische wasmachines en je kwam altijd smerig thuis'.

In Lorentz

Op de weg terug naar het plein gingen de knullen vaak langs het beeld van Lorentz om erin te kruipen: 'Dat was een beetje eng, maar de holle klanken die je er kon produceren, waren een sensatie'. Vanuit onze slaapkamer konden we de Belvédère zien. Af en toe gingen er twee broers naartoe en de anderen bleven thuis om naar elkaar te zwaaien en met de verreijkker te zien wat er zich afspeelde. Soms was de toegangsprijs van vijftien cent een probleem. Dat viel wel eens op te lossen als de vlag op z'n kop hing die door de beheerder gehesen werd om te laten zien dat de toren open was. 'Dat mochten we dan boven gratis gaan vertellen.' Over vlaggen gesproken, het was nog een tijd dat de stadsbussen vlaggetjes droegen als Vitesse thuis speelde. Toevallig heeft de gemeente zeer onlangs besloten om dit gebruik weer in ere te herstellen.

De Witte Villa

In de loop der jaren kreeg de Witte Villa verschillende bestemmingen. Hans Swemmer herinnert zich die van Bosbouwschool het beste. Geen wonder: 'We hadden een student van die school op kamers. Hij was er alleen door-deweeks, in het weekend ging hij naar zijn ouders in Kampen'. De villa kreeg trouwens ook een rol tijdens de beeldtentoonstellingen, weet hij nog. 'Voor een kind waren die kunstuitingen niet altijd even begrijpelijk. Maar dat gold niet alleen voor kinderen'. De entree van het park Sonsbeek aan de Apeldoornseweg, tegenover het Heidemijgebouw, maakte altijd indruk op Swemmer. 'Vanwege de lange en rechte stammen die over een lengte van enkele honderden meters aan weerszijden strak in het gelid waren geplaatst. Ik zeg met nadruk geplaatst, want Sonsbeek is ontworpen op de tekentafel. En ik hoop dat deze waarde voor altijd bewaard blijft'.

Rob van Otterloo

Ijskelder Sonsbeek bezichtigen

Op Sint-Jansdag, zondag 21 juni, om 14 uur opent/opende burgemeester Krikke de gerestaureerde ijskelder van Sonsbeek officieel. Daarna –van 15 tot 18 uur – kunt/kon u zich bij de trap naast de Koude Vijver aan de Tellegenlaan melden voor bezichtiging van de kelder met toelichting door een parkgids. Het inwendige blijkt een perfecte eivorm waar u in het midden instapt. De restauratie is nu wel voltooid maar de ijskelderheuvel moet zich de komende jaren nog 'zetten' in het parklandschap. Bezoek aan de ijskelder wordt opgenomen in de rondleidingen met parkgidsen van het Bezoekerscentrum.

De Vereniging Vrienden van Sonsbeek besloot in 2003 de restauratie van de bijna 200 jaar oude ijskelder te 'adopteren'. De historie is bestudeerd en er is een boekje over "De ijskelder van de baron" uitgebracht. Het Comité van aanbeveling voor de restauratie is opgericht. De promotie is gestart. Er is getekend aan de bouwkundige restauratie, gerekend en gecalculeerd. Vergunningen zijn verkregen, sponsors benaderd, fondsen aangesproken, gelobbyd om geld en om medewerking in natura. Parkbezoekers is gevraagd hun 'steentje' bij te dragen.

De reacties bevestigden dat Sonsbeek een 'goed merk' is in Arnhem en Gelderland. Het ijskelderproject is unaniem met sympathie en enthousiasme ontvangen. Velen spanden zich in voor de realisatie, direct betrokkenen maakten zich zorgen bij tegenslagen en vertragingen, maar uiteindelijk kwam het plan rond en het project gereed. Zonder anderen tekort te willen doen noem ik hier twee namen: Joop Morsink, de historicus en ontwerper van de restauratie, en Hendrik Broekhuizen, de trekker van het project en de onvermoeibare lobbyist.

Nu, zes jaar later, wordt/is de ijskelder geopend. Iedereen is blij en de direct betrokkenen hebben een zorg minder. Geniet van uw park, daar is het voor.

Op 21 januari 2009 kon de sluitsteen weer op de ijskelder.

Foto: Hendrik Broekhuizen.

Luuk Broer

Renovatie Bezoekerscentrum voltooid

Nu de naam op de voor- én op de achtergevel prijkt is de renovatie van Bezoekerscentrum Sonsbeek voltooid. Schrik niet van de ingekleurde foto hieronder. Die "Stalling van Heerenpaarden" is van een eeuw terug.

Na een half jaar bivakkeren in een aantal containers namen we in juni de vernieuwde oude molenshuur weer in gebruik. Burgemeester Pauline Krikke verrichtte in juni vorig jaar de heropening met het doorknippen van het traditionele lint (dat overigens was uitgevoerd in de nieuwe huisstijl).

Het liep meteen storm, want de beeldtentoonstelling Sonsbeek2008 opende haar infobalie en er kwamen meteen duizenden mensen over de vloer. Daar kon die vloer niet tegen. Er was kennelijk iets misgegaan met het aanbrengen en het uitharden, zodat de vloer ging slijten en sterven. Inderhaast werd er tapijt overheen gelegd omdat de drukte niet toestond dat het centrum wekenlang gesloten zou zijn.

Intussen kon wél de nieuwe inrichting worden bewonderd. Hoewel sommigen heimwee hadden naar het oude, groenige interieur, waren de meeste bezoekers zeer te spreken over de kleuren en de nieuwe 'huisstijl'. Ook de werk- en vergaderruimten op de bovenverdieping werden enthousiast in gebruik genomen door de vrijwilligers.

In februari/maart van dit jaar kon eindelijk de vloer onderhanden worden genomen. Deze ziet er nu al 'doorleefd' uit en de bouwers hebben de schoonmakers geïnstrueerd over het onderhoud. Bezoekerscentrum Sonsbeek is weer als vanouds het centrum van het park, ook al ligt het aan de rand ervan.

Gerard Herbers

Colofon

Het Infobulletin is een uitgave van de Vrienden van Sonsbeek, Zypendaal en Gulden Bodem en van het Bezoekerscentrum Sonsbeek. Het bulletin verschijnt vier keer per jaar. Het wordt gratis toegestuurd aan de leden van de Vereniging Vrienden van Sonsbeek. ISSN 1567-1054

Redactie:

Gerard Herbers
Rob van Otterloo
Luuk Broer (eindredacteur)

Vormgeving en druk:

Coers&Roest
ontwerpers bno drukkers
Arnhem

Redactie-adres:

Bezoekerscentrum Sonsbeek,
Zypendaalseweg 24a,
6814 CL Arnhem
email: info@parksonsbeek.nl

Het Herfstnummer van het Infobulletin verschijnt 21 september. Uiterste datum inleveren kopij: 26 augustus 2009. Vorige nummers vindt u op de website www.parksonsbeek.nl onder > Nieuws.

Retour afzender/adreswijziging

Mogelijk is de adressering niet juist. Wilt u in dat geval zo vriendelijk zijn om hieronder de juiste gegevens in te vullen en het blad 'retour afzender' of deze strook in een enveloppe terug te sturen naar: Vrienden van Sonsbeek, Zypendaalseweg 24a, 6814 CL Arnhem.

Reden retourzending:

Postcode:

Naam:

Het correcte adres is:

Plaats:

Straat:

TNT Post
Port betaald
Port Payé
Pays-Bas